

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)**

Απαντήσεις
Διδαγμένο κείμενο

A1. Μετάφραση

Έτσι λοιπόν εφοδιασμένοι οι άνθρωποι στην αρχή κατοικούσαν διασκορπισμένα, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· χάνονταν λοιπόν από τα θηρία επειδή ήταν σε κάθε περίπτωση πιο αδύναμοι απ' αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια σημαντική βοήθεια σ' αυτούς για την τροφή, ανεπαρκής ωστόσο για τον πόλεμο με τα θηρία. Γιατί δεν είχαν ακόμη την πολιτική μέρος της οποίας είναι η πολεμική· ένιωθαν λοιπόν την ανάγκη να συναθροίζονται και να σώζονται χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά λοιπόν που συναθροίζονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή πράγματι δεν είχαν την πολιτική τέχνη, ώστε διασκορπισμένοι, πάλι καταστρέφονταν. Ο Δίας επειδή φοβήθηκε για το γένος μας, μήπως χαθεί εντελώς, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη για να υπάρχει τάξη των πόλεων και συνδυετικές σχέσεις φιλίας.

B1. Στα πλαίσια του Πρωταγόρειου μύθου το μερίδιο του ανθρώπου στη θεϊκή φύση σχετίζεται άμεσα με την κλοπή της φωτιάς και της εντέχνου σοφίας από τον Προμηθέα <αναφορά που γίνεται σε προηγούμενο απόσπασμα>. Εφόσον η φωτιά ήταν αποκλειστικό προνόμιο των θεών, αναπόφευκτα η κλοπή της από τον Προμηθέα, προκειμένου να τη δωρίσει στον άνθρωπο, σηματοδότησε και τη συγγένεια του ανθρώπου με τους θεούς. Η φωτιά, συμβολικά μιλώντας, αποτελεί την πρώτη πηγή φυσικής ενέργειας που αποκτά ο άνθρωπος, μαθαίνει να τη διαχειρίζεται και η οποία τελικά τον βοηθά στην τεχνολογική του ανέλιξη. Η «έντεχνος σοφία» από την άλλη, η σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, η σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη, έχει να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική, κ.τ.λ. Αυτό το μερίδιο του ανθρώπου στη θεϊκή φύση αναπόφευκτα επέφερε και κάποια αποτελέσματα στον ανθρώπινο βίο, αποτελέσματα τα οποία και καταγράφονται στο δοθέν απόσπασμα. Αξίζει ασφαλώς να σημειωθεί ότι η καταγραφή των αποτελεσμάτων δεν είναι χρονολογική αλλά αξιολογική. Οι συνέπειες αυτής της «θείας μοίρας» ήταν η γένεση του θρησκευτικού συναισθήματος και η εμπράγματη έκφραση αυτού του συναισθήματος με τη δημιουργία βωμών και αγαλμάτων. Μία άλλη συνέπεια ήταν η δημιουργία της γλώσσας και τέλος η κάλυψη των βιοτικών αναγκών του ανθρώπου.

B2. Στο τελευταίο στάδιο του μύθου ο Πρωταγόρας με αρκετά «πρωθύστερα» θα φθάσει στη δημιουργία πολιτικά οργανωμένων κοινωνιών, που θα εξασφαλίσουν την επιβίωση των ανθρώπων. Αρχικά, αναφέρει ότι παρά το γεγονός ανάπτυξης ηθικού πολιτισμού, δηλαδή έμφυτου θρησκευτικού συναισθήματος, ύστερα πνευματικού με τη δημιουργία της γλώσσας και υλικοτεχνικού αφού κάλυψε τις ζωτικές του ανάγκες και πάλι βρίσκεται σε ανικανότητα εξασφάλισης της επιβίωσής του. Λόγω της έλλειψης της πολιτική αρετής που εξυψώνεται σε υπέρτατο αγαθό οι άνθρωποι αρχικά κατοικούν «σποράδην», δηλαδή διασκορπισμένα, εδώ και εκεί, όπως τα ζώα οι Κύκλωπες στην Οδύσσεια, με αποτέλεσμα βέβαια να κατασπαράζονται από τα θηρία και όχι μόνον καθώς «ήδίκουν ἀλλήλους» δηλαδή και όταν συνανθροίζονταν διότι ένιωθαν την ανάγκη να σωθούν από τα άγρια θηρία («ἐζήτουν ἀθροίζεσθαι»), αλλά και πάλι αλληλοεξοντώνονταν μη έχοντας μέσα τους το στοιχείο του αλληλοσεβασμού και της συγκρότησης νόμων που θα εξασφάλιζαν την αρμονική συμβίωση. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι ο Πρωταγόρας εμφανίζει τη δημιουργία πόλεων ως μέσο άμυνας από τον αφανισμό, δηλαδή «νόμω» δημιουργία πόλεων, αποτέλεσμα σύμβασης - συμφωνίας των ανθρώπων από την ανάγκη επιβίωσης και όχι «φύσει», όπως υποστηρίζει ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του, δηλαδή από φυσική αναγκαιότητα - τάση του ανθρώπου συνύπαρξης με άλλους ανθρώπους σ' ένα οργανωμένο πλαίσιο.

Επειδή η συμβατική συμβίωση, λοιπόν, των ανθρώπων δεν ήταν αποτελεσματική ο Δίας «πατήρ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων» δωρίζει στον άνθρωπο την «αἰδῶ» και τη «δίκη» ως δυνατότητες και όχι ως ικανότητες. Η «αἰδῶς» είναι το συναίσθημα της ντροπής που νιώθει ο κοινωνικός άνθρωπος για κάθε πράξη που αντιβαίνει στις καθιερωμένες κοινωνικές αντιλήψεις, αλλά και η αγανάκτηση που συχνά εκδηλώνεται με αποδοκιμασία για όποιον ενεργεί αντικοινωνικά. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την επιτέλεση του κοινωνικού χρέους και καθήκοντος από τα οποία επέρχεται η ικανοποίηση καθώς αποφεύγεται η αγανάκτηση και ο ψόγος των άλλων. Η «δίκη» είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των συνανθρώπων μας και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων όταν καταστρατηγούνται βάνουσα από κάποιον. Και οι δύο αυτές δυνατότητες θα πρέπει «υποχρεωτικά» να κατακτηθούν από κάθε άνθρωπο ανεξαιρέτως καθώς δεν μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία του καταμερισμού εργασίας, όπως οι υπόλοιπες τέχνες «ὡς αἱ τέχναι ... ἐπὶ πάντας νείμω;» γιατί τότε δε θα καθίστατο αδύνατη η ύπαρξη των πόλεων και η επιβίωση των μερών αυτής. Γι' αυτό και ο Δίας απαντά κατηγορηματικά «ἐπὶ πάντας», σε όλους μοιράζεται ο σεβασμός - η δυνατότητα δημιουργίας του άγραφου κανόνα δικαίου και η δικαιοσύνη - η δυνατότητα δημιουργίας του γραπτού κανόνα δικαίου γιατί διαφορετικά θα κινδύνευε η πολιτική ιδιοσυστασία.

B3. Ο σοφιστής Πρωταγόρας στην προσπάθειά του να απαντήσει στο 1ο επιχείρημα του Σωκράτη για το μη διδακτόν της πολιτικής αρετής και έχοντας ήδη αναφέρει ότι τα χαρακτηριστικά στοιχεία της πολιτικής αρετής δόθηκαν τελικά από τον Δία σε μεταγενέστερο στάδιο ως προς την εξέλιξη του ανθρωπίνου γένους, ο σεβασμός και η δικαιοσύνη, τώρα επιβάλλει την θανατική ποινή για όποιον δε μετέχει σ' αυτά. Αυτό συμβαίνει διότι όπως αναφέρει εάν λίγοι μόνον είχαν συμμετοχή στο σεβασμό και στη δικαιοσύνη («αϊδώς» και «δίκη») δε θα υπήρχαν πόλεις. Αυτή η άποψη βέβαια αφορά πρωτίστως τα δημοκρατικά πολιτεύματα και φαίνεται ο σοφιστής να δέχεται ότι το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας είναι αυτό που ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες των πολιτιστικά προηγμένων κοινωνιών, καθώς και ο σεβασμός και η δικαιοσύνη μέσα σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα βρίσκουν την καλύτερη δυνατή έκφρασή τους, από τη στιγμή που ο καθένας μετέχει σε αυτές (κολακεία Αθηναϊκού δημοκρατικού αισθήματος). Έτσι, όσοι δεν έχουν συνείδηση των αξιών της αιδούς και της δίκης αποτελούν νοσηρά στοιχεία της πόλης που έχει δικαίωμα να τους τιμωρήσει, αφού όμως (όπως θα αναφέρει αλλού) θα χρησιμοποιήσει τα μέσα για να τους αλλάξει. Εάν παρόλα αυτά κάποιοι άνθρωποι δεν μπορούν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύστημα και στους κανόνες που εξασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία του, η πολιτεία τότε έχει την υποχρέωση να είναι αμείλικτη· η θανατική ποινή ως μία από τις αυστηρότερες ποινές περιμένει αυτούς που δε σέβονται τους διαμορφωμένους κανόνες. Χρησιμοποιεί, λοιπόν, παρομοίωση με το μέλος του ανθρώπινου σώματος, που όταν ασθενεί και μολύνει στο σύνολο τον οργανισμό θα πρέπει να αποκόπτεται «να υποστούν τον θάνατο, την εξορία, τη δήμευση της περιουσίας», είτε με τον βιολογικό θάνατο (σωματικό) είτε με την εξορία που σηματοδοτεί τον οικονομικο-κοινωνικο-πολιτικό-ηθικό θάνατο του ανθρώπου και κατ' επέκταση και του «οίκου» αυτού. Πώς εξηγείται όμως η επιβολή τέτοιου νόμου ενώ ο Δίας έδωσε σε όλους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη; Ο «φιλεύσπλαχνος» θεός έδωσε μεν τους δύο πυλώνες της πολιτικής αρετής αλλά ως δυνατότητες σε μεταγενέστερο στάδιο από τον βιολογικό εξοπλισμό των όντων, επομένως δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσει την καθολική συμμετοχή των ανθρώπων σε αυτά από τη στιγμή που η ευθύνη απόκτησής τους επαφίεται στον ίδιο τον άνθρωπο. Η ανθρώπινη φύση φέρει δηλαδή τις καταβολές για να εξελιχθεί ηθικά και πολιτικά, ξεφεύγοντας από την αγριότητα και τον αφανισμό και στο σημείο αυτό ακριβώς χρειάζεται ο πνευματικός ταγός, δηλαδή ο διδάσκαλος.

- B4.** α. Σ
β. Λ
γ. Λ
δ. Σ
ε. Λ

B5.	λοχαγός	: συναγωγοί, /ἄγοντα
	ἀγαλλίασις	: ἀγάλματα
	θρέψις	: τροφάς
	βαθμῖς	: βωμούς
	ἄφιξις	: ἰκανή
	ὄχυρός	: εἶχον
	διάδημα	: ὑποδέσεις
	νεογνός	: συγγένειαν
	ὀλέθριος	: ἀπώλλυντο / ἀπόλοιτο
	δεισιδαίμων	: δείσας

Απαντήσεις

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Τα ναυτικά λοιπόν των Ελλήνων ήταν τέτοιου είδους, και όσα έγιναν παλιά και μεταγενέστερα. Εκείνοι όμως οι οποίοι είχαν στραμμένη την προσοχή τους σε αυτά απέκτησαν πολύ μεγάλη δύναμη και λόγω των χρηματικών τους πόρων και εξαιτίας της εξουσίας τους έναντι των άλλων. Γιατί πλέοντας εναντίον υποδούλωναν τα νησιά και προπάντων όσοι (από τους Έλληνες) δεν είχαν αρκετή έκταση. Στην ξηρά όμως πόλεμος, από όπου και δύναμη δημιουργήθηκε σε μερικούς, κανένας δεν διεξήχθη. Όλοι οι πόλεμοι, όσοι και έγιναν, ήταν του καθενός ξεχωριστά εναντίον των γειτόνων του και οι Έλληνες δεν διεξήγαγαν εκστρατείες πολύ μακριά από τη χώρα τους για να υποδουλώσουν άλλους. Γιατί δεν είχαν συνασπισθεί ως υπήκοοι απέναντι στις πιο ισχυρές πόλεις, ούτε πάλι οι ίδιοι έκαναν κοινές εκστρατείες ως ισότιμοι.

Γ2.	ἦν	: ἔσται
	ἐλαχίστην	: ταῖς ἐλάττωσι (ν) / ἐλάσσοσι (ν)
	προσσχόντες	: πρόσσχωμεν
	ἐπιπλέοντες	: ἐπιπλεῖτε
	κατεστρέφοντο	: κατεστράφθω
	μάλιστα	: μάλα
	διαρκῆ	: ὧ διαρκές
	ἐκδήμους	: ταῖς ἐκδήμοις
	οὐδείς	: οὐδεμιᾶς
	ἐξῆσαν	: ἐξελεθεῖν

Γ3.α. τὰ ναυτικά: Υποκείμενο στο προσωπικό ρήμα «ἦν»(Αττική σύνταξη)
αὐτοῖς: Αντικείμενο στην επιθετική μετοχή «οἱ προσσχόντες»

ἄλλων (το πρώτο στο κείμενο) : ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός γενική αντικειμενική στη λέξη «ἀρχῆ».

ἐπὶ καταστροφῆ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του τελικού αιτίου (σκοπού) στο ρήμα «οὐκ ἐξῆσαν».

ὑπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου που αναφέρεται στο υποκείμενο του ρήματος «ξυνειστήκεσαν» (οἱ Ἕλληνες) και λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός σε αυτό.

Γ3.β. Ἄπαντες γινώσκουσι:

- **ὅτι ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς** (ειδική πρόταση)

- **ἰσχὺν δὲ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς** (ειδικό απαρέμφατο)

- **ἰσχὺν δὲ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς** (κατηγορηματική μετοχή)